

Aventure
ensemble voor middeleeuwse muziek

Christopher Kale *zang/verteller*
Marco Magalhães, Fumitaka Saito, Ita Hijmans *blokfluit*

Reynaert die zal Reynaert blijven

Preambulum super Fro welt Fro welt ir sint gar hüpsch und schön A discort/ Virginem mire pulchritudinis 'Het was op enen Pijnxster dach'	arrangement IH Hugo von Montfort (1357-1423) Buxheim Organbook (ca.1460)/ arr. naar: Reynaerts Historie* (ca. 1417?)
Der ratten schwantcz 'Hooft hoe de muizen piepen' Dy katczen pfhote De capelaen van Hoedelem	Žagań partbooks (1477-80) naar: Reynaerts Historie Žagań partbooks Gruuthusehandschrift II.17 (ca.1400)
Der notter schwantcz 'Confiteor tibi pater mater' Stüblin/Virginalis flos vernalis 'De schat van Kriekenpit'	Žagań partbooks naar: Reynaerts Historie Buxheim/ Locham Songbook (1452-1460) naar: Reynaerts Historie
Here God wi mach hem des beclaghen/ Here God wi mach hem des beclaghen 'Reynaert de sluwe pelgrim' Der kranch schnabil 'Vertel ons van de juwelen'	Gruuthusehandschrift II.1 arrangement/ Gruuthusehandschrift naar: Reynaerts Historie Žagań partbooks naar: Reynaerts Historie
Ne gheen solaes vor vrouwen minne/ Ne gheen solaes vor vrouwen minne 'Het duel'	Gruuthusehandschrift II.26 arrangement/ Gruuthusehandschrift naar: Reynaerts Historie
Preambulum super Ich spür ein tier Ich spür ein tier Esperance	arrangement Oswald von Wolkenstein (1376-1445) Rechterlijk Archief Helmond (ca.1416)/arr.
'Reynaert, je wordt mijn homan, een edel baron' Dits een rondeel Wir willent vreulich singen ho	naar: Reynaerts Historie arr./ Handschrift Van Hulthem (1405-08) Handschrift Pieter Potter (begin 15 ^e eeuw)
Der fochs schwantcz 'Reynaert die zal Reynaert blijven' Preambulum super O, snode welt O, snode welt	Žagań partbooks naar: Reynaerts Historie arrangement Oswald von Wolkenstein

* Naar Reynaerts Historie, ed. Reynaert in tweevoud, deel II, P. Wackers, 2002
Aventure speelt op een nieuw gereconstrueerd blokfluitconsort uit het midden van de 15^e eeuw.
www.fillingthegapreconstructionproject.wordpress.com | www.aventure-ensemble.nl

Met dank aan

Amsterdams Fonds voor de Kunst; Stichting Gilles Hondius Foundation; M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting en Aventure Vrienden

Toelichting

Reynaerts historie (ca. 1417?), het tweede en uitgebreidere verhaal over Reynaert de vos, dankt zijn populariteit mede aan Goethe die er zijn *Reineke Fuchs* uit 1794 op baseerde.

Het Reynaert-verhaal zelf is niet op muziek gezet, maar in vroeg vijftiende-eeuwse liederen klinken wel dezelfde klachten over de perverse wereld, de hebzucht van mensen en onbetrouwbaarheid van machthebbers. Terwijl het satirische dierenverhaal de maatschappij spiegelt, vertellen de liederen het menselijke en persoonlijke verhaal, beschouwend of ronduit hilarisch. Een *klankschap* van het Vlaamse en Nederlandse gebied omstreeks 1400 klinkt om de liederen heen als het muzikale decor voor *Reynaerts historie*. De instrumentale fantasia's uit de latere vijftiende eeuw zoals de **Fochs schwantcz**, **Katzen pfote** of **Ratten schwantcz** verbeelden de dieren in muziek en geven het 'tijdloze' van Reynaert aan.

Hugo von Montfort en Oswald von Wolkenstein – beiden lagere adel uit Zuid-Tirol en belast met diplomatieke opdrachten voor de echte machthebbers – herinneren aan de middeleeuwse dichterszangers. Hun werk is echter persoonlijker, mogelijk deels autobiografisch, wat voor ons nu de emotie tastbaar maakt. Bovendien meldt Hugo het bijzondere feit dat niet hijzelf maar zijn knecht Burk Mangolt (voor 1380-1430) 'die daar heel goed in was' de flamboyante melodieën voor zijn liederen maakte.

De ballade **A discort** en het rondeau **Esperance** circuleerden door Europa in brede kring en laten het gangbare meerstemmige geluid rond 1400 horen. **A discort** is onder andere overgeleverd in een Utrechts handschriftfragment en kreeg in centraal Europa de nieuwe geestelijke tekst, **Virginem mire**. Zo bleef het stuk in gebruik en arrangeerden instrumentalisten het in het midden van de vijftiende eeuw; wij spelen het gebaseerd op die versie. De tenorstem van **Esperance** staat gekrabbeld tussen archiefstukken uit Helmond. Die krabbels en het raamwerk van het alom bekende rondeau vormen de basis voor de versie die hier klinkt met een nieuwe contratenor en gevat in een instrumentaal jasje. *Schwantcz-stukken* worden de instrumentale fantasia's met diernamen genoemd, waarschijnlijk als verbastering van 'Tanz'. Toch zijn het geen stukken om op te dansen geweest, maar juist de vroegste 'vrij' gecomponeerde fantasia's voor instrumentaal ensemble. Kenmerkend is dat de verschillende stemmen elkaar 'najagen' en imiteren, steeds dichter op elkaar naar het einde toe. Misschien zit de gein in de staart? Het Brugse Gruuthusehandschrift geeft een fantastisch inzicht in de toenmalige maatschappij. Zo is de **Capelaen van Hoedelem** niet alleen grappig maar verklaart het verhaal het heersende wantrouwen jegens autoriteiten. Of horen we de morele boodschap in **Ne gheen solaes** – waarin een dame zich vergist in de naam van haar minnaar – men verbetert de vrouw niet met slaag! In **Here God wi mach hem des beclaghen** verzucht de dichter dat elk graag zijn deel van het geluk op aarde neemt, maar wát als dat niet lukt? 'Stüblin' staat naast de eenstemmige melodie **Virginalis flos vernalis** in het *Locham Songbook*. Die melodie bouwt voort op een oudere wereldlijke melodie en kent diverse instrumentale versies. Dit soort melodieën vertelt ons veel over hoe instrumentalisten in de vijftiende eeuw hun instrumentale arrangementen maakten. We zijn in hun voetsporen getreden en hebben op diverse melodieën in dit program hun methode toegepast. 'Dits een rondeel', het tekstloze refreinlied dat volgens de schrijver een 'rondeel' was, klinkt hier als instrumentaal arrangement. Het stamt uit een groot verzamelhandschrift met allerhande Middelnederlandse sproken en verhalen. Het zijn de alledaagse melodieën als dit 'rondeel' en **Wir willent vreulich singen** uit een ambtelijk register, die het *klankschap* rondom *Reynaerts historie* completeren.

Ita Hijmans

Luister ook de Podcast **Leugens in het land – Vijftiende-eeuwse muziek rond Reynaerts historie** op www.aventure-ensemble.nl/podcast/.

Aflevering 1 **The making of Reynaert die zal Reynaert blijven.**

Aflevering 2 **Dieren als spiegel van de mens en satire als maatschappijkritiek**

Aflevering 3 **Klokken & kooplui: vroeg 15e-eeuwse polyfonie rond Reynaerts historie**

Aflevering 4 **Bloot of gekleed. De Reynaert geïllustreerd.**

Aflevering 5 **Bedriegers aan de macht. Macht en moraal in een laatmiddeleeuws dierenepos.**

Wil je op de hoogte blijven van onze activiteiten, schrijf je dan in voor de Aventure Nieuwsbrief op www.aventure-ensemble.nl/nieuwsbrief/ of stuur een mail naar aventure.ensemble@gmail.com.